

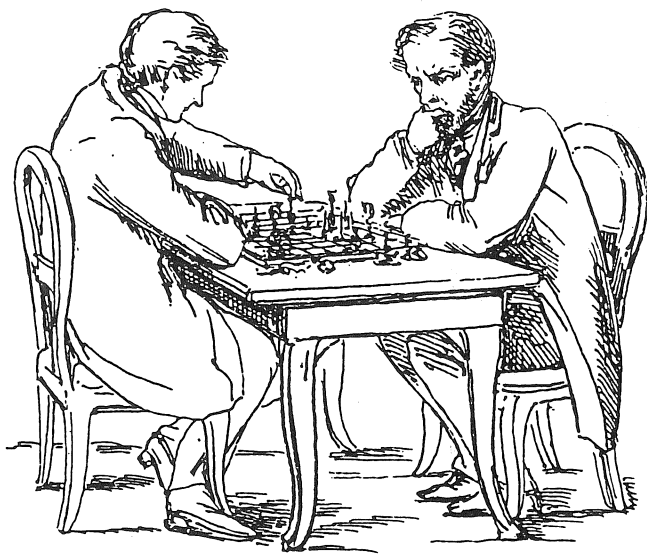
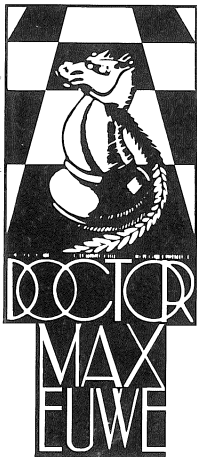
NIEUWSBRIEF

nummer 48
winter 1999

kwartaal-
uitgave

Drukkerij
Van Spijk BV
Venlo
ISSN
0927-9768

Geopend:
dinsdag t/m
vrijdag + de
1ste zaterdag
van de maand,
10.30-16.00 uur.

De minister is in overleg met zijn ambtgenoot

MAX EUWE - CENTRUM

POSTBUS 11513
MAX EUWEPLEIN 30A

1001 GM AMSTERDAM
Tel. 020 - 625 70 17

e-mail: euwemec@xs4all.nl.

BESTUUR

E.J. Petersma, voorzitter
J.A. Haasbroek, secretaris
N.D. Oud, penningmeester

H. Böhm
T. Krijns
J. Nagel
H. Ree
K. Sterrenburg
G. Valk

Adviseur Fondswerving: J. van Rijn
Adviseur Museum/Bibliotheek: L.C.M. Diepstraten

Adviseur Topschaak: J.H. Timman
Adviseur Wetenschapszaken: J.H. van den Herik
Bibliothecaris: F.F. Verbeek
Financieel administrateur: F. Bakkes
Schaaktechnisch medewerker: A.C.M. Sibbing
Secretariaat: E.E. Dirksen

Vrijwillige medewerkers: A. van Dijk, P.J. van der Horst, A.R.C. Houthuijzen, H.C. van Keulen, H.J.M. Leeners, T. Oei, J.G. Pauptit, H. Vinke, W.G. Vijvers

VAN DE VOORZITTER

Het Max Euwe-Centrum heeft een samenwerkingsverband kunnen smeden met Lost Boys, de in de schaakwereld bekende sponsor van het grote toernooi in Antwerpen en het bedrijf dat bij veel schaaktoernooien de elektronische presentatie verzorgt. Zoals bekend wordt dit evenement dit jaar voor de laatste maal in België georganiseerd. Na een 'overgangstoernooi', een achtkamp van 12 tot en met 20 augustus in Amsterdam, zal ingaande het jaar 2000 het Lost Boys-toernooi definitief naar de hoofdstad verhuizen. Het bestuur van het MEC is al enige maanden bij de voorbereidingen betrokken en denkt op vele fronten mee. Daarnaast is Lost Boys het MEC bij het aansluiten op Internet met een website. Uiteraard wordt al vooruitgekeken naar het Lost Boys-toernooi in 2001, het jaar waarin het een eeuw geleden is dat Max Euwe werd geboren.

In dit nummer vervolgt Leo Diepstraten zijn reeks artikelen over Schaken en Schilderkunst. Hij verplaatst het toneel deze keer naar - toeval? - Antwerpen, waar ingewikkelde familieverhoudingen in de zestiende en zeventiende eeuw bevruchtend hebben gewerkt. Het ligt in de bedoeling dat, ook in het jaar 2001, een en ander tot de uitgave van een rijk geïllustreerd boek zal leiden. Ton Sibbing ten slotte bespreekt in zijn heldere stijl tien nieuwe schaakboeken.

Errit Petersma

COMITÉ

Comité van aanbeveling

Prof.dr. H.P. Barendregt, hoogleraar theoretische informatica
Dr. D. Dolman, ex-voorzitter Tweede Kamer
Dr. B. de Gaay-Fortman, voormalig lid Tweede Kamer
Mr. F.H.G. de Grave, minister van Defensie
Prof.dr. A.D. de Groot, emeritus-hoogleraar psychologie
Prof.dr. H.J. van den Herik, hoogleraar informatica
Prof.dr. J.W. van Hulst, emeritus-hoogleraar theoretische pedagogiek

A. Karpov, FIDE-wereldkampioen
Prof.dr. J.G. Lambooy, hoogleraar economische geografie
Mevrouw E. Lammers, regisseuse, kleindochter van Euwe
Mr. S. Patijn, burgemeester van Amsterdam
Drs. E. van Thijn, ex-burgemeester van Amsterdam
J.H. Timman, internationaal grootmeester
Dr. D.K.J. Tommel, ex-voorzitter KNSB
H.A. Wille, ex-voorzitter KNSB

FINANCIËN

De Stichting Max Euwe-Centrum wordt financieel (op weg naar het jaar 2001) ondersteund door

FDC-hypothekadviseurs, Paardekooper & Hoffman Accountants en Belastingadviseurs, Lost Boys en de Gemeente Amsterdam

alsmede door

Aegon
Akzo Nobel
Aon
Designers Company
DTZ Zadelhoff
Fontys
Grolsche Bierbrouwerij Nederland
IBM Nederland
IHC Caland
ING Nederland
Interpolis
Koninklijke Hoogovens
De Lage Landen International
Milford-Van den Berg Corporate Design
Moret Ernst & Young
Nederlandse Gasunie
Nedship Bank
Nationale Investeringsbank
New In Chess
PRC-Bouwcentrum
Van Spijk Drukkerij
TBI Holdings
Vector Aandrijftechniek

BIBLIOTHEEK

Onder de loep

(In deze rubriek wordt door L.C.M. Diepstraten een boek, een thema of een gedeelte uit de MEC-bibliotheek voor het voetlicht gebracht.)

Documentatie en onderzoek

Documentatie en onderzoek kunnen heel nuttig, misschien wel noodzakelijk zijn om een bibliotheek nog toegankelijker te maken. Toen ik besloot na te gaan van welke schilders in de MEC-bibliotheek een reproductie te vinden is van een schaakscène, bleken dat er heel veel te zijn. Dat zette mij

ertoe aan ook in andere bibliotheken, zoals de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en de bibliotheek van het Rijksmuseum in Amsterdam te zoeken naar schilders die zich met schaken als thema hebben beziggehouden vanaf de vroege Middeleeuwen tot heden.

Dit onderzoek leidde tot een documentatie van ongeveer 3000 reproducties van schilders, tekenaars en grafici uit de gehele wereld. Daarbij is in principe alleen gekeken naar wat wordt genoemd 'Kunst met een grote K'. Van de kunstenaars wordt, voorzover mogelijk, vastgelegd: naam, voornamen, geboorteplaats en -datum, plaats en datum van overlijden, waar en door wie opgeleid, leerlingen, titel van het werk met als thema 'schaken', formaat en datering, gesigeneerd of niet, gebruikte techniek, in welke collectie (museum, galerie of particuliere verzameling), in welk boek, tijdschrift of anderszins een reproductie daarvan is gevonden, welke bronnen voor de gegevens er verder zijn.

Een boek in 2001

Het zal duidelijk zijn dat een en ander inmiddels tot een omvangrijke collectie is uitgegroeid, welke heeft geleid tot twaalf dikke banden met reproducties en gegevens. Omdat zich daar een groot aantal kunstenaars uit de Nederlanden onder bevindt, leek het aantrekkelijk een boek te schrijven met de titel *Schaken en Schilderkunst in de Nederlanden van Middeleeuwen tot Heden*. De bedoeling is dit werk gereed te hebben op de honderdste geboortedag van Euwe, in 2001. De opzet is een schaakgeschiedenis in de kunst te schrijven, waarbij vooral wordt ingegaan op de symboliek en de allegorieën die in de afbeeldingen zijn neergelegd of op de historische, mythologische of legendarische gebeurtenissen die aanleiding gaven tot het werk.

Ik stuit op allerlei gegevens die nader moeten worden onderzocht en soms moeten worden gecorrigeerd. Zo heb ik in de *Nieuwsbrief* nummer 45 geschreven over Abraham Teniers en Ferdinand van Kessel. Van de laatste vermeldde ik dat hij een Bredase schilder was. Dat is niet helemaal waar. Hij werd geboren in Antwerpen, maar is later naar Breda verhuisd, waar hij ook is overleden. Van Kessel was in die tijd werkzaam voor prins Willem III van Nassau, die regelmatig verbleef op het Kasteel van Breda, dat van de

Nassaus was. Hij had ook gewerkt voor koning Jan Sobieski III van Polen. In die *Nieuwsbrief* vermeldde ik dat zowel Teniers als Van Kessel een schilderij heeft gemaakt met spelende apen op een schaakbord. Het werk van Van Kessel is duidelijk een kopie van dat van Teniers, zij het met enkele opmerkelijke verschillen.

Het is van veel beroemde kunstenaars bekend dat zij soms 'creatieve kopieën' maakten van werken van voorgangers. Zo ook Rembrandt, Rubens, Delacroix, Van Gogh en vele anderen. Verder kon, vooral voor de uitvinding van de fotografie, in boeken of tijdschriften alleen een reproductie van het schilderij worden afgedrukt, doordat andere kunstenaars daarvan een gravure maakten. Op het einde van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw waren er diverse kunstenaars die aquarellen maakten naar schilderijen uit de collecties van verzamelaars. In het geval van Teniers en Van Kessel lag het weer anders. Het kwam soms voor dat er veel belangstelling was voor bijvoorbeeld dierschilderijen. Als een gegadigde zo'n schilderij aantrekkelijk vond, gaf hij opdracht voor een kopie daarvan. Soms maakte de schilder die zelf, soms gaf hij de opdracht aan een andere schilder uit het gilde door. De schilder kon dat soms onder eigen naam doen met enige afwijkingen in de details. Immers, als de kopie niet helemaal naar wens van de schilder van het origineel was, kon dit afbreuk doen aan diens naam.

Eén grote familie

Van de dierschielders in Antwerpen was het bekend dat zij een soort familietrust opzetten om dierschielderijen 'uit te baten'. Dat bracht mij ertoe uit te zoeken hoe het zat met Teniers en Van Kessel. Waren zij slechts lid van hetzelfde gilde, hadden zij elkaar gekend, waren zij familie van elkaar? Dat onderzoek bracht mij verrassend genoeg bij een van de grootste schilderfamilies in de geschiedenis, die begint met Pieter Coecke, schilder en bouwmeester van Aelst (1502-1550). Hij was de leermeester van Pieter Brueghel de Oude (1525-1569). Coecke van Aelst was gehuwd met Maria Verhulst, alias Bessemer, die ook zelf in het schildersvak werkzaam was. Toen Coecke pas was overleden, 'vrijde Pieter Brueghel met diens dochter', zoals Karel van Mander in zijn *Schildersboeck* (1604) heeft vermeld. Hij trouwde pas met Mayken Coecke, nadat hij op voorwaarde van zijn schoonmoeder naar Brussel was verhuisd om zijn vorige liefde beter te kunnen vergeten.

Brueghel de Oude, ook genoemd de Boeren Brueghel, kwam al uit een geslacht van schilders. De gebroeders Corneille en François-Jérôme Brueghel, die in 1514 vrijmeesters in het gilde te Antwerpen waren, gingen hem vooraf. Uit het huwelijk van Brueghel de Oude werden twee zoons geboren, die ook beroemde schilders werden: Pieter Brueghel II (1564-1638), ook wel de Helse Brueghel genoemd, en Jan Brueghel de Oude (1568-1625), ook genoemd de Fluwelen Brueghel. Deze Jan Brueghel is de spilfiguur in de hele familie. Hij is tweemaal gehuwd geweest. De eerste maal met Isabelle de Jode. Zijzelf kwam uit een geslacht van tekenaars, graveurs, cartografen, drukkers en uitgevers.

De familie De Jode. De vader van Isabelle was Gerard de Jode (1509-1591), geboren in Nijmegen en overleden in Antwerpen. Hij ontving in 1549 het poortersrecht in Antwerpen en in 1570 verleende de beroemde drukker C. Plantijn hem het bekwaamheidsgetuigenschrift als drukker. Hij kreeg op de gevorderde leeftijd van respectievelijk 59 en 61 jaar nog twee zoons die graveur en/of schilder werden. Deze twee broers van Isabelle waren: Cornelis de Jode (1568-1600) en Pieter de Jode (1570-1604). Pieter had een zoon, Pieter de Jode II (1606-1675), en er is in die familie nog een derde Pieter de Jode (1648-1706) geweest, die in Amsterdam terecht kwam.

De familie Brueghel. Jan Brueghel I kreeg uit zijn eerste huwelijk twee kinderen. De oudste was een dochter, Paschasia, geboren in 1596, die met de achttien jaar oudere Hieronymus van Kessel (1578-1636) trouwde. Hij was de grootvader van Ferdinand van Kessel. Paschasia kreeg een broer, Jan Brueghel II (1601-1676). Isabelle de Jode stierf op jonge leeftijd. Jan Brueghel I hertouwde met Catharina van Mariënborg en kreeg nog acht kinderen. De oudste daarvan was opnieuw een dochter, Anna, geboren in 1608. Na haar vaders dood in 1625 werd Peter Paul Rubens haar voogd en niet lang daarna huwde zij met David Teniers II (1610-1690), die de oudste broer was van Abraham Teniers. Anna had nog een broer, Ambrosius Brueghel (1617-1675), die ook schilder was. Van de overige zes kinderen kan de jongste nog worden genoemd, Claire-Eugénie Brueghel, die het petekind werd van de infante Isabella Clara Eugenia (1566-1633), dochter van Philips II van Spanje en van Federigo Borromeo,

aartsbisshop van Milaan en later kardinaal. Zo bleek Jan Brueghel I, die het schildersvak van zijn grootmoeder, Maria Coecke-Verhulst had geleerd, in hoog aanzien te staan, reden waarom het Prado in Madrid ten minste 59 van zijn werken in de collectie heeft opgenomen. Blijven we nog even bij de Brueghels. Jan Brueghel II had vijf zoons als schilder: Jan Peeter (1626-?), Abraham (1631-1697), Filips (1635-1662), Ferdinand (1640-?) en Jan-Baptist (1647-1719). Ten slotte had de Helse Brueghel nog een zoon: Pieter Brueghel (1589-?).

De familie Van Kessel. Komen we nu terug op de Van Kessels. Hieronymus trouwde laat, in 1624, toen hij 46 jaar was. Hij kreeg vijf kinderen, van wie Jan van Kessel I (1626-1679) de oudste was en ook schilder werd. Deze kreeg zeven kinderen: Peter (1646-1668), Ferdinand (1648-1696) en Jan van Kessel II (1654-1708), die schilder waren. De overige vier zijn mij niet bekend. Jan had een broer, wiens zoon, Jan Thomas van Kessel (1677-1741), ook schilder en oomzegger van Ferdinand. Deze laatste, die als nietsnut te boek stond, heeft uiteindelijk Ferdinands erfenis opgehaald.

De familie Teniers. Dan komen we ten slotte bij de Teniersen. De stamvader was Julius Taisnier of Teniers, geboren in Ath en overleden in 1585 in Antwerpen. Hij was geen schilder, maar borduurder en kwam later in het slagersvak terecht. Hij had twee zoons: David Teniers de Oude (1582-1649) en Julius Teniers II (1572-1615). Beiden waren schilder. David kreeg ook weer een groot aantal kinderen, van wie er vijf schilder werden: David Teniers II (1610-1690), die dus met Anna Brueghel, toen pas 17, trouwde, Julius III (1616-1679), Theodoor (1619-1679), Nicolaas (1624-?) en als jongste Abraham (1629-1670). David II had een zoon David III (1638-1685) die ook in het vak zat.

Er bestond dus inderdaad een familierelatie tussen Ferdinand van Kessel en Abraham Teniers. Ferdinands grootvader was min of meer een zwager van de broer van Abraham. Bekend is dat Abrahams broer David nog getuige is geweest bij het huwelijk van Ferdinands vader, Jan van Kessel I, met Maria van Epse, ook wel Van Abtshoven genoemd. Als je nu de familierelatie tussen Abraham en Ferdinand zou moeten benoemen, dan was Ferdinand de achterachterneef van Abraham. Ze leefden vrijwel tegelijkertijd, woonden in Antwerpen en waren beiden lid van het Sint

Lukasgilde. Er is een grote kans dat ze elkaar goed gekend hebben, ondanks het feit dat in die periode bij het Antwerpse schildersgilde ruim 148 meesters stonden ingeschreven.

Bronnen van onderzoek

Bovenstaande gegevens kunnen we terugvinden in de sinds Giorgio Vasari (1511-1574), Italiaans schilder en de eerste kunsthistoricus, beroemd geworden 'schilderboeken'. In de Nederlanden was Karel van Mander de eerte die het voorbeeld van Vasari heeft gevolgd. Na hem kwamen nog meer schilders die tevens biograaf werden van de voornaamste schilders uit hun tijd: Arnold Houbraken (1660-1719), Johan van Gool (1685-1763) en Jacob Campo Weyerman (1677-1747). Bij deze laatste was veel te vinden over Ferdinand van Kessel, die diens leermeester is geweest in Breda. Hij schreef onder andere *De Leven Beschrijvingen der Nederlandsche Konst-Schilders en Konst-Schilderessen* in vier delen uit 1729. Hij was ook schrijver van schotschriften en hekeldichten, die soms zo scherp waren dat hij een keer in de gevangenis belandde wegens smaad.

Weyerman gaf een tijdschrift uit met als titel *Den Ontleeder der Gebreeken*. In het nummer van 15 januari 1725 schreef hij 'Een Vertoog over 't Schaakspel'. Dat verscheen dus geruime tijd, voordat het eerste in het Nederlands verschenen schaakboek uitkwam, een boek van Petrus Lievens Ketsteman (een vertaling van de Philidor naar het Duits van Ewald), en het eerste originele Nederlandse schaakboek van Phil. Jul. Graaf van Zuylen van Nyevelt uit 1792. Weyermans kennis van de geschiedenis van het schaakspel was nog niet bij de tijd gebracht door het werk van de eerste echte schaakhistoricus, Thomas Hyde, wiens schaakgeschiedenisboek in 1694 verscheen. Weyerman ging er nog van uit dat het schaakspel was uitgevonden en voor het eerst gespeeld bij het beleg van Troje. Volgens de legende van Palamedes zou deze Griekse held het schaakspel hebben uitgevonden en het hebben gespeeld met Odysseus. Daaraan ontleende het oudste schaaktijdschrift, de *Palamède*, zijn naam en heeft ook een aantal schaakclubs in Nederland in de vorige eeuw hun naam Palamedes ontleend. Weyerman schrijft in dit verband dat 'Achilles eenmaal zo verwoet en onzinnig wiert omdat Menelaus drie Partyen na malkaar won, dat hij hem met den hoek van het Bort drie Tanden uyt trok.'

Voorts noemt Weyerman prins Maurits van Nassau als schaker. Hij schrijft: 'De Prins Maurits was een sterk Speelder op 't Schaakbort, doch een wakker Officier, die veeltijds met hem speelde was die Vorst te kloek. Wanneer de Prins nu en dan eens eenige Partyen won, a Coup seur bij Toegeeving, dan nam hij zelve den Blaker in de hand en hij geleide dien Heer tot aan de Trap met eene ongemeene Beleefttheyt. Maar als de Wind omsloeg, als het Hoofs Wywater week voor zekerre Winst van eenige goude Dukatons, dan veranderden de Beleeftheden in contrabande Goederen, dan was het Uytgeley doen een verboode Koopmanschap, dan bleef de Prins vol gedachten op zijn Stoel zitten en dan kon men in de Stilzwijgendheyt klaarlijk lezen: Dat er geen grooter Chagryn op Aarde is dan zig te zien dwarsboomen in een Spel, ten eenemaal afhankelijk van 't Verstand.' Ten slotte: 'Den Ontleeder der Gebreeken kan het Schaakspel nergens beter bij vergelijken als bij het nut Huysboek van den Ridder Jakob Kats, want zoo het eerste als het tweede behelst een Magazyn van Zeedelessen. Een Vader die zijn Zoon in het Schaakspel en een Moeder die haar Dochter onderwyst in de Huwelyksplight van Kats, laten die Kinders een Erfenis na van Middelen van Deugden en van Bekwaamheden. Het Schaakspel is een Tegengif tegen Spelen van Avontuur, gelyk als een Ordonnantie van Bezoar, Paarlen en de Confectie van Hyacinten een Preservatie is tegens de Armoede der Apoteekers.'

Na Weyerman zijn er de schilderboeken van Johannes Immerzeel (1776-1841), Christiaan Kramm (1797-1875) en Max Rooses (1839-1914). Dit soort boeken bevat soms breed uitgemeten levensbeschrijvingen. Men moet deze niet vergelijken met de schilderlexicons of -dictionnaires van Bénézit, Thieme, Becker en A. von Würzbach met zijn *Niederländisches Künstler-Lexikon* in drie delen en in Nederland vooral van Pieter Scheen en van Jacobs. Deze werken geven slechts formele data, aangevuld met uitgebreide lijsten van werken van de opgenomen kunstenaars en in welke musea deze zijn te vinden, dan wel op welke kunstveiling ze zijn verkocht, soms tegen welke prijs.

Intussen kan men zien dat het schrijven van een boek over schaken en schilderkunst een grote hoeveelheid onderzoek vergt, indien men de beschrijving van de werken serieus wil nemen. Nog lang niet alles is voldoende opgespoord. Wel prijs ik mij gelukkig dat ik werk met schaken als thema

vond van belangrijke kunstenaars, die tot nu toe niet in de schaakbellettrie zijn vermeld of beschreven. Ik noem de beroemde Utrechtse Caravaggist Gerard van Honthorst, Gerard Portielje, Isaäc Israëls, Jan Veth, James Ensor, Floris Jespers, René Magritte en nog diverse andere grote schilders. Het zal u opvallen dat onder de opgesomde namen een aantal Belgen voorkomt. Dat is het gevolg van het feit dat het gaat om de 'Nederlanden van Middeleeuwen tot Heden'. Het zal iedereen die een beetje in de geschiedenis thuis is, bekend zijn dat de Nederlanden tot het Bourgondische Rijk behoorden. Als men eenmaal de belangrijkste kunstenaarsstad uit die tijd daarbij betreft, kan men in latere tijden daar moeilijk omheen.

In het Max Euwe-Centrum heb ik onlangs in de bibliotheek een lijst van kunstenaars uit de gehele wereld gedeponereerd, alfabetisch gerangschikt. Mocht iemand onder de bezoekers daarop nog aanvullingen kunnen geven, dan zou dat uiteraard zeer welkom zijn.

Enkele belangrijke bronnen in de MEC-bibliotheek zijn de volgende.

Capece, Aldolivio, *Storia degli scacchi*
 Chicco, Adriano, *Storia degli scacchi*
 Diepstraten, L.C.M., *250 Jaar correspondentieschaak in Nederland*
 Golombek, Harry, *Chess. A History*
 Grätz, Herbert, *Schach mehr als ein Spiel*
 Kiefer, Alfred, *Das Schachspiel in Literatur und Kunst*
 Linden, Antonius van der, *Geschichte und Literatur des Schachspiels*
 Niemeijer, M., *Adversaria*
 Niemeijer, W.J., *Schaken als thema in de beeldende kunst*
 Saidy, Anthony, *The World of Chess*
 Wichmann, Hans, *Schach. Ursprung und Wandlung der Spielfiguren in zwölf Jahrhunderten*
Chess
Europe Echecs
L'Italia Scacchistica
Rochade Europa

BOEKBESPREKINGEN

Openingen

Batsford bracht twee lijvige openingsboeken uit. John Nunn boog zich (samen met Colin McNab) wederom over de Pirc (1). In 1989 schreef Nunn

The Complete Pirc, gevolgd door *New Ideas in the Pirc* in 1993. De laatste was een soort supplement op het eerste boek. Dit keer probeert Nunn weer een totaaloverzicht van de opening te geven en niet de 'see another Batsford book approach', zoals hij het zelf noemt. Deze opmerking lijkt een sneer aan het adres van de uitgever, waar hij vroeger als adviseur werkte. De verwarring wordt nog groter door de opmerking in de colofon dat Petra Nunn de lay-out verzorgde voor Gambit Publications, de uitgeverij van haar man. Het rommelt sowieso in de Britse schaakboekenwereld, want concurrent Cadogan is overgenomen door uitgeverij Everyman. Over het boek zelf niets dan lof: er staan zelfs partijen uit 1998 in. Ook het boek van de Denen Nielsen en Hansen is buitengewoon actueel (2). De versnelde Draak is de laatste jaren weer populair en wordt door topspelers als Tiviakov, Anand en Ivantsjoek af en toe van stal gehaald. Bram van der Tak voltooide zijn serie Taktiek in de opening (3). In deel 6 komen de flankspelen en gambieten aan de orde. Leerzaam en toch leuk. New in Chess heeft ook een cd-rom op de markt gebracht over openingen (4). Op *Schaak en win!* worden 250 openingen en varianten uitgelegd en deze cd-rom bevat een selectie van meer dan 20.000 partijen.

- 1) John Nunn/Colin McNab: **The Ultimate Pirc** Batsford London 1998, 320 pag.
ISBN 0-7134-8221-4 Prijs £ 17,99
- 2) Peter Heine Nielsen/Carsten Hansen: **The Sicilian Accelerated Dragon**
Batsford London 1998, 320 pag.
ISBN 0-7134-7986-8 Prijs £ 17,99
- 3) Bram van der Tak: **Taktiek in de opening 6: flankspelen en gambieten**
Interchess BV Alkmaar 1998,
ISBN 90-5691-042-6 Prijs f 24,75
- 4) Eric Hoeksema/Bram van der Tak: **Schaak en win!** New in Chess Alkmaar 1998,
cd-rom Prijs f 49,-

Eindspel

Het einde van Jan van Reeks magnum opus begint in zicht te komen. In de serie 'schaakspelers als eindspelkunstenaars' zijn weer drie deeltjes verschenen. Ditmaal worden eindspelen van de wereldkampioenen Botwinnik (5), Smyslov (6) en Tal (7) behandeld. De eerste twee kampioenen hebben zelf verscheidene studies gecomponeerd

en zelfs van Tal is een gepubliceerde studie bekend. Van Reek heeft uiteraard kritiek op een aantal zetten in de besproken partijen. Als verzachten de factor wijst Van Reek op de tijdsdruk die op spelers rust tijdens wedstrijdpartijen.

- 5) Jan van Reek: **Michail Botwinnik, schaakspelers als eindspelkunstenaars, deel 7**,
STES Margraten 1998, 72 pag.
ISBN 90-74827-37-3
- 6) Jan van Reek: **Vasily Smyslov, schaakspelers als eindspelkunstenaars, deel 8**,
STES Margraten 1998, 54 pag.
ISBN 90-74827-35-7
- 7) Jan van Reek: **Michail Tal, schaakspelers als eindspelkunstenaars, deel 9**,
STES Margraten 1998, 50 pag.
ISBN 90-74827-36-5

Diversen

Voor de absolute beginner is er een reprint uitgekomen van Chernevs klassieker *Logical Chess* (8). De eerste druk verscheen reeds in 1957 en bevat 33 partijen uit de eerste helft van deze eeuw. Bij iedere zet wordt geduldig uitgelegd wat de voor- en nadelen van de zet zijn. De uitleg begint al bij de eerste zet, dus dan weet u meteen het verschil tussen 1. d4 en 1. e4. De nieuwe editie is in algebraïsche notatie en daardoor veel toegankelijker voor het internationale publiek. De student Arjé/Arjeh Willemze vroeg zich af of de leerstof die bij jeugdtrainingen wordt gegeven ook daadwerkelijk in de praktijk wordt toegepast. Dit leidde tot de vraagstelling: hoe kunnen er instructiemiddelen ontworpen worden die deze zogenaamde transfer bevorderen? Naast het afstudeerverslag (9) leverde het onderzoek ook een nieuwe handleiding (10) voor trainers op. Of deze handleiding het beoogde effect zal sorteren, daar zal uiteraard nieuw onderzoek naar gedaan moeten worden.

- 8) Irving Chernev: **Logical Chess: Move by Move** Batsford London 1998, 320 pag.
ISBN 0-7134-8221-4 Prijs f 17,99
- 9) Arjeh Willemze: **Transfer van schaaktrainingen** Universiteit Twente, Enschede 1998, 88 pag.
- 10) Arjé Willemze: **Beter trainen, sterker schaken** Enschede 1998, 52 pag.

Deze Nieuwsbrief is een uitgave die bestemd is voor de donateurs van het Max Euwe-Centrum. U kunt de Nieuwsbrief regelmatig ontvangen door donateur te worden van de Stichting Max Euwe-Centrum, door een bedrag van minimaal f 25,- per kalenderjaar (meer mag ook) over te maken op Postbankrekeningnummer 5401670 t.n.v. Stichting Max Euwe-Centrum te Amsterdam. Of door te bellen: 020-6257017 waarbij u advies omtrent betaling mag verwachten. Opmerkingen of kritiek op de inhoud van de Nieuwsbrief zal gaarne worden aanvaard, als dat de kwaliteit kan verbeteren.

Het Max Euwe-Centrum stelt goede ideeën op prijs. Degenen die met ons mee willen denken over mogelijkheden op het gebied van bijvoorbeeld (schaak)tentoonstellingen of andere activiteiten, worden verzocht ons met een briefje daarvan op de hoogte te stellen. Schaakboeken-verzamelingen kan men legateren aan stichtingen als het Max Euwe-Centrum. Als u zelf daarover denkt of iemand kent met deze gedachte, houden wij ons van harte aanbevelen.